

LATVIJAS ARMIJAS KOMANDIERA ŠTĀBA OPERATĪVĀ DAĻA: LATVIEŠU MILITĀRPERSONU DARBĪBAS PIEMĒRI ĀRZEMĒS (1924–1929)

DEMURS HAREBOVS

Bc. hist., Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes maģistrants,

Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva Dokumentu pieejamības un izmantošanas nodaļas galvenais arhivists

E-pasts: dh16020@edu.lu.lv

ANOTĀCIJA

Raksta mērķis ir sniegt ieskatu Latvijas armijas komandiera štāba Operatīvās daļas darbībā, īpaši pievēršoties latviešu militārpersonu darbībai ārzemēs. Rakstā tiks apskatīti specifiski komandējumu veidi saistībā ar militāro izglītību un bruņojuma iegādi, kā arī militāro atašeju darbību. Avotu izpētes rezultātā var secināt, ka komandējumi tika organizēti ar mērķi ārzemju armiju militāro doktrīnu studijās paplašināt Latvijas armijas personālsastāva zināšanas, iegūt labāku priekšstatu par potenciālo sabiedroto spējām, kā arī izpētīt un iegādāties jaunus bruņojuma elementus no militāri attīstītākajām Eiropas valstīm. Militārie atašeji tikmēr centās nodrošināt sadarbību un komunikāciju ar kaimiņvalstu armijām, ievāca informāciju par tām, kā arī organizēja dažādu kara materiālu apmaiņu.

Atslēgvārdi: Latvijas armijas komandiera štābs, Operatīvā daļa, komandējumi, militārie atašeji, armija, militārā vēsture.

IEVADS

1924. gada 23. februārī pēc lēmuma nodalīt armijas pārvaldes operatīvās un administratīvās funkcijas tika izveidots Armijas komandiera štābs, un par pirmo armijas komandieri kļuva ģenerālis Pēteris Radziņš. Jaunās armijas pārvaldes struktūras galvenais uzdevums bija karaspēka

militārā sagatavošana valsts aizsardzībai, un šī uzdevuma sasniegšanai Armijas komandiera štābā tika izdalītas vairākas struktūrvienības, vienai no tām esot Operatīvajai daļai, kas bija atbildīga par valsts aizsardzības plānu izstrādi, komunikāciju ar varas iestādēm Latvijā un ārzemēs, militāro atašeju darbību, apgādi, informācijas ievākšanu utt. Tādējādi tieši Operatīvās daļas pārziņā atradās latviešu militārpersonu komandēšana uz ārzemēm dažādos nolūkos, kas arī tiks apskatīts šī raksta turpinājumā.

Raksta aktualitāti galvenokārt nosaka attiecīgās tēmas izpētes faktiskā neesamība. Latvijas armijas komandiera štābs Latvijas historiogrāfijā pastāv tikai kā viens no valsts bruņoto spēku elementiem, bez būtiskiem pētījumiem par tā ietekmi un darbību. Armijas komandiera štābs no 1924. līdz 1929. gadam bija Latvijas bruņoto spēku galvenā institūcija, tādēļ pētniecība par šo tematu palīdzētu uzlabot izpratni par Latvijas armijas vadības darbību un tās motīviem attiecīgajā laika periodā. Konkrētais laika posms bija ļoti svarīgs arī Latvijas armijas attīstībai kopumā, pārejot no kara laika uz miera laika štatiem un cenšoties veikt modernizāciju, neskatoties uz budžeta ierobežojumiem un politisko spēku pretestību. Rakstā tiks dots ieskats latviešu karavīru un virsnieku darbībā ārzemēs, kuru organizēja un nodrošināja Armijas komandiera štāba Operatīvā daļa, līdz ar to šī būs vien neliela daļa no milzīga neapzinātas informācijas apjoma klāsta, kuram būtu vērts pievērsties plašākā pētījumā.

Raksta mērķis ir sniegt ieskatu Latvijas armijas komandiera štāba Operatīvās daļas darbībā saistībā ar latviešu karavīru nosūtīšanu. Raksta avotu bāzi veido Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīva nepublicētie dokumenti no Latvijas armijas komandiera štāba fonda Nr. 3602, ar kontekstuālu informāciju no zinātniskās literatūras, galvenokārt Edgara Andersona un Ērika Jēkabsona darbiem. Raksta hronoloģiskās robežas attiecas uz Latvijas armijas komandiera štāba pastāvēšanas laiku, tātad no 1924. gada februāra līdz 1929. gada aprīlim, ar kontekstuāliem aspektiem, kuri attiecas uz periodu no 1919. līdz 1924. gadam.

LATVIJAS ARMIJAS STĀVOKLIS PĒC NEATKARĪBAS KARA BEIGĀM

Pirms pievēršanās konkrēti Operatīvās daļas darbībai un Latvijas armijas personāla gaitām ārzemēs svarīgi iezīmēt Latvijas armijas stāvokli pēc Latvijas Neatkarības kara beigām un pāriešanas uz miera laika štatiem, izceļot tās stiprās un vājās puses. Nenoliedzamu ietekmi uz armijas attīstību atstājis arī armijas komandieris, ģenerālis Pēteris Radziņš, un viņa secinājumi šajā jautājumā atrodami gan starp ziņojumiem, gan arī šī cienījamā virsnieka publikācijās.

20. gadu pirmajā pusē Latvijas armijas galvenais spēks bija četras kājnieku divīzijas (Kurzemes, Vidzemes, Latgales, Zemgales). Deviņos no divpadsmit pulkiem ietilpa apmēram 60–70 virsnieki un 700 kareivji un instruktori, savukārt austrumu robežas aizsardzībai nozīmētajos 7. Siguldas, 9. Rēzeknes un 10. Aizputes pulkā bija apmēram 80 virsnieki, 1200 kareivji un instruktori (Jēkabsons 2003, 488–489; Andersons 1983, 200–202). Valsts austrumu robežas aizsardzībai tika nozīmēts arī 1. jātnieku pulks ar sešiem eskadroniem, savukārt atbalstu nodrošinātu Smagās artilērijas divīzions (seši franču lielgabali un divas vācu haubices), Bruņoto vilcienu divīzions (divi bruņuvilcieni) un Artilērijas instruktoru bataljons. Atsevišķi jāizceļ četri lauka artilērijas pulki, pa vienam pie katras kājnieku divīzijas (16 britu lielgabali un astoņas britu haubices), tikmēr Daugavgrīvas artilērijas vienība aizsargāja Rīgas piekrasti (gaisa telpas aizsardzībai tās sastāvā 1925. gadā tika izveidota arī zenitartilērijas baterija) (Jēkabsons 2003, 490; Andersons 1983, 222–228, 243–259). Latvijas armijas tanki un bruņmašīnas bija apvienotas Tehniskajā divīzijā, kuras sastāvā bija pieci novecojuši britu tanki un astoņas viegli bruņotas bruņmašīnas, savukārt Aviācijas divīzionā bija 27, galvenokārt novecojušas un nolietotas, lidmašīnas (Jēkabsons 2003, 491; Andersons 1983, 281, 290). Visbeidzot, kara flotē līdz Armijas komandiera štāba izveidei ietilpa 525 tonnas smagais karakuģis “Virsaitis”, motorlaivas “Komēta” un “Spulga”, kā arī Krasta artilērijas vajadzībām nodotais palīgkuģis “Artilērists” un motorlaivas “A 15” un “A 16” (Andersons 1983, 356–357).

Bruņojuma jomā par galvenajām problēmām varēja uzskatīt dažādās ieroču sistēmas, kā arī pašu ieroču nolietojumu. Pēc Pirmā pasaules kara un Neatkarības kara Latvijas armijas rīcībā nonāca dažādu valstu un sistēmu bruņojums (vācu, britu, franču, krievu, japāņu, amerikāņu), tiesa, 20. gadu pirmajā pusē situācija uzlabojās – armija iepirka ieročus Lielbritānijā, kā arī organizēja bruņojuma apmaiņu ar Poliju, Igauniju un Lietuvu, tādējādi panākot lielāku ieroču vienveidību. 1922. gadā Latvijas armijas pārstāvji iepirka kara materiālus un tehniku tieši no Galīpoles kaujas laukiem, savukārt pašā Latvijā tika atjaunota daļa no kara rūpniecības, kas ļāva ražot rokas ieroču municiju, artilērijas municiju ierobežotā apmērā, rezerves daļas, kā arī veikt dažādus remontdarbus. Jāatzīmē, ka iepirktie ieroči bija novecojuši un paredzēti kā pagaidu risinājums, tomēr tie tika izmantoti līdz par Latvijas armijas pastāvēšanas beigām (Rozenšteins 1940, 306; Kalējs, Plensners 1929, 143; Andersons 1983, 575, 585). Par bruņojumu un valsts aizsardzības stāvokli kopumā savu vērtējumu deva arī jaunais armijas komandieris, ģenerālis P. Radziņš ziņojumā kara ministram Fricim Birkenšteinam. Ņemot vērā armijas nozīmi valsts neatkarības iegūšanā un nosargāšanā, ģenerālis iestājās par budžeta palielināšanu, kā arī militāras savienības izveidi ar kaimiņvalstīm pret PSRS. Pie problēmām tika minēts,

ka 1924. gadā plānotajām piecām kara laika divīzijām ierobežojošs faktors būtu nepietiekams bruņojums, kuru “nāktos atsvērt ar karavīru asinīm”. Kavalērijas trūkumu ģenerālis P. Radziņš piedāvāja kompensēt ar bruņotu automobiļu izmantošanu, arī apgādes jomā armijas komandieris piedāvāja balstīties uz automobiļiem. Gaisa telpā un jūrā tika iezīmēta ļoti blāva aina, armijas komandierim rakstot, ka aizsardzības pret gaisa uzbrukumiem faktiski nebija, savukārt esošā krasta aizsardzības programma varētu nodrošināt tikai Rīgas aizsardzību. Visbeidzot, armijas komandieris norāda uz apģērba, uzkabes un citu ekipējuma elementu trūkumu, galvenokārt tērauda ķiveres, gāzmaskas u. tml. (zinātniskajā literatūrā gan ir atrodama informācija, ka vismaz tekstilrūpniecības nozare spēja apgādāt armiju ar nepieciešamo materiālu jau 1924. gadā (Kalējs, Plensners 1940, 306; LNA-LVVA, 3602–1–50, 6.–7. lp.)).

Ņemot vērā Latvijas armijai pieejamās kara tehnikas un bruņojuma vecumu, ieroču sistēmu dažādību un budžeta trūkumu, kļūst saprotama izvēle paļauties uz kājniekiem kā galveno bruņoto spēku elementu. Tajā pašā laikā nelielai armijai bija jāprot maksimāli efektīvi izmantot sev pieejamie resursi neatkarīgi no to apjoma vai kvalitātes. Šo efektivitāti noteica Latvijas armijas personālsastāva teorētiskā un praktiskā sagatavotība ierindas kareivju, virsnieku un speciālistu vidū, tāpēc uzsvars tika likts uz kvalitatīvu apmācību nodrošināšanu, piemēram, šim nolūkam 1924. gada vasarā tika nodibināti Virsnieku akadēmiskie kursi un Kara politehniskie kursi (Bērziņš, Bambals 1991, 55). Tomēr armijas vadība centās izmantot arī ārzemju kara skolu piedāvātās iespējas, par to īpaši iestājoties pašam armijas komandierim P. Radziņam, tādā veidā Latvijas armijas vadībai pārliecinoties par savu uzskatu pareizību (Unāms 1936, 83).

MILITĀRPERSONU KOMANDĒJUMI UZ ĀRZEMĒM

Latvijas Armijas komandiera štāba Operatīvā daļa bija atbildīga par latviešu militārpersonu nosūtīšanu komandējumos uz ārzemēm. Šie komandējumi attiecās uz dažādiem uzdevumiem, tajā skaitā militāro zināšanu paplašināšanu ārzemju kara skolās, bruņojuma apskatēm, inspekcijām un iepirkumiem, kā arī dažādiem svētkiem un pasākumiem.

Lielākais projekts Armijas komandiera štāba pastāvēšanas laikā, ar ko Operatīvā daļa bija saistīta, bija Latvijas kara flotes jeb Jūras krastu aizsardzības eskadras būvprogramma. Programmas ietvaros Francijas kuģubūvētavās tika sagatavoti divi mīnu traleri – “Viesturs” un “Imanta”, kā arī zemūdenes “Ronis” un “Spīdola”. 1926. gadā no aprīļa līdz augustam uz Nantes un Havras ostām tika nosūtīta virkne jūrnieku, kuriem bija jāpieņem un jāatgriežas Latvijā ar jaunajiem kuģiem (LNA-LVVA, 3602–1–158, 13.,

65.–66., 104., 110. lp.), no maija līdz septembrim vairākas jūrnieku grupas tika komandētas uz Sentropēzas, Nantes un Havras ostām, lai iepazītos ar jaunajām zemūdenēm un to vadīšanas principiem (LNA-LVVA, 3602–1–158, 7., 18., 24., 41.–42., 46., 55., 82. lp.). Jāatzīmē, ka arī Jūras krastu aizsardzības eskadras komandieris, jūras kapteinis Arčibalds Keizerlings vairākkārt apmeklēja Franciju 1926. gadā, vienu reizi arī kopā ar armijas komandieri, ģenerāli P. Radziņu (LNA-LVVA, 3602–1–5, 61. lp.; LNA-LVVA, 3602–1–158, 43., 107. lp.). Ārpus flotes iepirkumiem 1926. gadā latviešu virsnieki bija apmeklējuši Čehoslovākiju, Prāgā apskatot lidmašīnas “Vojenska Tovarna na Letadlu” fabrikā, savukārt Pilzenē – lielgabalus “Škoda” fabrikā (LNA-LVVA, 3602–1–158, 31.–36., 115. lp.). Dokumentos arī minēts komandējums ar mērķi iepazīties ar jauniem meteoroloģiskajiem instrumentiem Vācijā, kā arī vairāki komandējumi saistībā ar zirgu kopšanu un iegādi Vācijā, Nīderlandē un Igaunijā (LNA-LVVA, 3602–1–157, 14.–15. lp., 18.–19. lp.; LNA-LVVA, 3602–1–158, 67.–74., 84.–86. lp.).

Operatīvās daļas pārziņā arī bija daudzu latviešu virsnieku komandēšana uz ārzemju kara skolām. Saglabājušās liecības par komandējumiem uz Franciju, Poliju, Čehoslovākiju, Lielbritāniju un Vāciju, lai studētu kara akadēmijās vai specializētās kara skolās, lai apgūtu specifiskas iemaņas vai ar mērķi iepazīties ar citu valstu armiju darbības principiem, piemēram, sakaru sistēmām (LNA-LVVA, 3602–1–157, 22., 26.–27. lp.; LNA-LVVA, 3602–1–158, 4.–5., 15., 23., 48., 52., 83., 93.–97. lp.; LNA-LVVA, 3602–1–160, 24., 27. lp.). Īpaši jāizceļ Jūras aviācijas divizona komandieris, kapteinis un vēlākais pulkvežleitnants Voldemārs Jakubovs, kurš sasniedza izcilus rezultātus “Ourtin” un “Rochefort” jūras lidotāju skolās Francijā (LNA-LVVA, 3602–1–158, 4.–5., 26., 28., 117.–124., 151.–153. lp.). Interesanti, ka ziņojumā, kas tika nosūtīts ģenerālim P. Radziņam 1924. gada decembrī, Polijas Galvenā štāba priekšnieks, ģenerālis Jozefs Hallers pieminēja “[.] slavenās Latvijas armijas virsnieku personīgās īpašības [.]” – tātad latviešu virsnieku personīgās īpašības bija zināmas arī ārpus valsts robežām (LNA-LVVA, 3602–1–157, 2. lp.).

Latvijas armijas karavīri un virsnieki tika komandēti uz ārzemēm arī citos nolūkos. Piemēram, saglabājušies ziņojumi par latviešu virsnieku dalību dažādu militāro sfēru un vienību svētkos, kā arī mācībās un manevros Igaunijā, Somijā un Polijā (LNA-LVVA, 3602–1–157, 5., 10.–11. lp.; LNA-LVVA, 3602–1–158, 2.–3., 100.–102. lp.; LNA-LVVA, 3602–1–160, 3.–4., 8., 35.–36. lp.). Vēl jāatzīmē, ka diviem virsniekiem, Virsnieku akadēmisko kursu pulkvedim Georgam Karlsonam un Kara skolas lektoram, pulkvežleitnantam Gustavam Grinbergam 1928. gada aprīlī tika dota vienreizēja iespēja Berlīnē iepazīties ar Pirmā pasaules kara dokumentiem Vācijas valsts arhīvā (LNA-LVVA, 3602–1–160, 12. lp.). Nobeigumā komandējumiem vēl var pieskaitīt norīkojumus dienēt citas valsts armijā (saglabājušies vairāki

dokumenti par šādu sadarbību ar Igaunijas armiju), kā arī pavēles pavadīt gan Latvijas, gan ārzemju amatpersonas (LNA-LVVA, 3602–1–5, 61. lp.; LNA-LVVA, 3602–1–158, 14., 127., 129., 134., 141., 144. lp.).

MILITĀRIE ATAŠEJI UN TO DARBĪBA

Tuvākajās kaimiņvalstīs Latvijas armijas intereses pārstāvēja Armijas komandiera štāba Operatīvās daļas pārraudzībā esošie militārie atašeji. Šie virsnieki atradās Polijā (darbojās arī Rumānijā), Igaunijā (darbojās arī Somijā) un PSRS, ir atrodamas ziņas arī par atašejiem Vācijā un Lietuvā, tomēr jāatzīmē, ka ar lietuviešiem attiecības 20. gadu otrajā pusē bija visai saspringtas sadarbības ar Poliju, kā arī savstarpējo nesaskaņu dēļ (Andersons 1983, 657). Savas darbības (izdota vēl Neatkarības kara laikā) instrukcijas ietvaros attiecīgajās valstīs, kā galvenajai militārpersonai, atašejam tika pakļautas visas Latvijas militārpersonas, viņš uzturēja tiešus sakarus ar Latvijas diplomātiskajiem pārstāvjiem, konkrētās valsts armijas vadību un citu valstu militārajiem atašejiem, kā arī nodeva informāciju par konkrētās valsts armijas iekārtu, filozofiju un izmaiņām (LNA-LVVA, 5192–1–60, 26. lp.).

Militārie atašeji primāri darbojās kā starpnieki starp Latvijas un citu valstu armijām, un šajā darbā arī ietilpa savstarpēja apmaiņa ar dažādām grāmatām, instrukcijām, noteikumiem, periodiku un pat filmām, 1929. gada aprīlī notiekot savstarpējai filmu apmaiņai ar Igaunijas armiju (LNA-LVVA, 3602–1–174, 1.–2., 5., 7., 18. lp.; LNA-LVVA, 3602–1–178, 18.–19. lp.; LNA-LVVA, 3602–1–181, 19. lp.). Pie periodikas jāatzīmē arī politiski izdevumi, piemēram, 1925. gada pirmajā pusē militārais atašejs no Igaunijas atsūtīja valdības oficiozu “Riigi Teataja”, jo tur bija publicēts parlamenta pieņemtais karavīru pensiju likums (LNA-LVVA 3602–1–174, 6. lp.). Līdzīga metodika attiecās uz karavīru pārtiku un tās gatavošanas instrukcijām, ekipējumu un tā lietošanu, kā arī apbalvojumu pārsūtīšanu (LNA-LVVA, 3602–1–178, 13.a, 21. lp.; LNA-LVVA, 3602–1–183, 17. lp.). Saglabājušās ziņas arī par apmācību kursu izmaksu un norises informācijas ievākšanu, izmaiņām kaimiņvalstu militārajā vadībā, kā arī kontaktiem ar to valstu militārajiem atašejiem, kuras netika pārstāvētas Latvijā, piemēram, Japānas (LNA-LVVA, 3602–1–174, 9., 45. lp.; LNA-LVVA, 3602–1–183, 16. lp.).

Militārie atašeji arī piedalījās starptautiskos pasākumos un vizītēs. Saglabājušies ziņojumi par viņu klātbūtni dažādu amatpersonu vizīšu laikā – atašeji bija pavadoni Latvijas prezidentam Jānim Čakstem 1925. gada februārī un Igaunijas valsts vecākajam Jiri Jāksonam tā paša gada maijā, savukārt citā ziņojumā rakstīts, ka atašejam Polijā jāpavada latviešu virsnieku – ekskursantu grupa (LNA-LVVA, 3602–1–174, 12., 21., 30. lp.; LNA-LVVA,

3602–1–183, 26. lp.). Militāro atašeju redzeslokā atradās arī starptautiskas sporta sacensības, piemēram, 1929. gadā atašejs Polijā, pulkvežleitnants Aleksandrs Plēsums lūdza atļauju doties uz starptautiskām slēpošanas sacensībām, kurās piedalījās karavīru komandas no citām Eiropas valstīm, kā arī viņš saņēma ielūgumus Latvijas armijas jātniekiem piedalīties jāšanas sacensībās Poznaņā (LNA-LVVA, 3602–1–183, 3.–4., 13., 24.–25. lp.). Savas pilnvaras atašeji varēja izmantot arī citiem nolūkiem, piemēram, meklējot informāciju par latviešu karavīriem ārzemju armijās, kā arī Pirmajā pasaules karā palīdzot vēstniekiem un diplomātiem iegūt nepieciešamās ziņas no armijas pārstāvjiem un realizējot mobilizācijas pasākumus valstī esošo Latvijas pilsoņu vidū (LNA-LVVA, 3602–1–173, 4.–6., 11., 32.–35. lp.; LNA-LVVA, 3602–1–184, 1. lp.).

Neskatoties uz to, ka militāro atašeju pamatpienākumi bija jāveic ārzemēs, atsevišķos gadījumos viņiem arī nācās atgriezties Latvijā, piemēram – izpildot nepieciešamās prasības paaugstināšanai nākamajā dienesta pakāpē vai konkrēta amata iegūšanai (LNA-LVVA, 3602–1–170, 21.–22. lp.; LNA-LVVA, 3602–1–184, 3.–4. lp.). Arī brīvajā laikā tika atbalstīti militāro atašeju centieni uzlabot savas valsts stāvokli ārzemēs – piemēram, 1929. gadā nākamais militārais atašejs Polijā un Rumānijā, pulkvežleitnants A. Plēsums lūdza atļauju iestāties Latvijas–Polijas tuvināšanās biedrībā Varšavā (LNA-LVVA, 3602–1–183, 11.–12. lp.).

SECINĀJUMI

Atskatoties uz latviešu karavīru un virsnieku gaitām ārzemēs, skaidri redzama pieturēšanās armijas komandiera, ģenerāļa P. Radziņa vēlmei iepazīties gan ar kaimiņvalstu, gan ar lielvalstu militārajiem uzskatiem. Latvijas armijas pārstāvju komandēšana uz Francijas un Čehoslovākijas kara skolām un militārās tehnikas ražotnēm bija pašsaprotama, ņemot vērā šo valstu nozīmi bruņojuma un tehnikas piegādē, kā arī zināšanu nepieciešamību šo ieroču izmantošanā, kamēr mācības Lielbritānijā un Vācijā ir izskaidrojamas ar vēlmi apgūt zināšanas no Eiropas spēcīgākajām un attīstītākajām armijām. Kontakti ar Poliju, visticamāk, jāsaista ar vēlmi attīstīt savstarpējo militāro sadarbību, kas Armijas komandiera štāba pastāvēšanas laikā bija galvenais drošības balsts pret PSRS, savukārt sadarbība ar Igauniju izpaudās karavīru komandēšanā dienestam Igaunijas armijā, tādējādi iegūstot zināšanas par potenciālā tuvākā sabiedrotā militāro metodiku.

Militāro atašeju darbība arī galvenokārt attiecas uz sadarbības veicināšanu ar kaimiņvalstīm pret draudu no austrumiem, tādējādi mēģinot tuvināt vienu no ģenerāļa P. Radziņa ziņojumā minēto mērķu sasniegšanu, kas bija militāra konvencija starp Baltijas valstīm, Poliju un Somiju. Neapšaubāmi

labākais piemērs atašeju darbībai nāk no Igaunijas, un šeit parādās divu potenciāli tuvāko sabiedroto mēģinājumi pēc iespējas labāk izprast un uzzināt vairāk vienam par otru, no politiskiem jautājumiem līdz militārai literatūrai un ekipējuma elementiem. Atašeju sniegtā informācija par starptautiskām vizītēm un pasākumiem, kā arī sporta sacensībām ārzemēs parāda šī amata specifiku, kura ietvaros virsnieki mēģināja izmantot jebkādu iespēju ievākt papildu informāciju, šim nolūkam izmantojot arī savu brīvo laiku.

Kopumā var secināt, ka Latvijas armijas karavīru un virsnieku darbība ārzemēs tika izvērstā salīdzinoši plaši, mēģinot iegūt informāciju un zināšanas no spēcīgāko Eiropas valstu armijām. Ņemot vērā latviešu sasniegumus un reputāciju ārzemēs, ir pamats uzskatīt, ka Operatīvās daļas darbība šo komandējumu organizēšanā ir bijusi veiksmīga, tādējādi sekmējot Latvijas aizsardzības spēju palielināšanos tās ierobežoto iespēju robežās caur padziļinātām karavīru un virsnieku zināšanām un prasmēm.

SAĪSINĀJUMI

LNA – Latvijas Nacionālais arhīvs

LVVA – Latvijas Valsts vēstures arhīvs

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

ARHĪVA MATERIĀLI

Armijas komandiera pavēles, 12.01.1926.–31.12.1926. Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs (Rīga, turpmāk: LNA-LVVA), 3602–1–5.

Armijas komandiera štāba Operatīvās daļas virsnieku saraksts, ziņas par Operatīvās daļas struktūru un uzdevumiem, slepena sarakste par sastāvu, 23.01.1928.–20.12.1928. LNA-LVVA, 3602–1–151.

Armijas komandiera ziņojumi par Latvijas aizsardzības stāvokli, Latgales latviskošanas nepieciešamību, komunistu sacelšanos Igaunijā, ieroču iegādi no Anglijas u. c., 11.03.1924.–16.02.1925. LNA-LVVA, 3602–1–50.

Galvenā štāba sarakste ar dažādām iestādēm un personām, tās starpā: instrukcija Latvijas militārpriekšstāvjiem ārzemēs, to štati un algas, 30.09.1919.–18.08.1920. LNA-LVVA, 5192–1–60.

Sarakste ar buržuāziskās Latvijas kara priekšstāvi Igaunijā un Somijā, 22.12.1924.–23.12.1925. LNA-LVVA, 3601–1–174.

Sarakste ar buržuāziskās Latvijas kara priekšstāvi Igaunijā un Somijā, 07.01.1929.–10.09.1929. LNA-LVVA, 3602–1–178.

Sarakste ar buržuāziskās Latvijas kara priekšstāvi Lietuvā. 30.11.1928.–15.07.1929. LNA-LVVA, 3602–1–184.

Sarakste ar buržuāziskās Latvijas kara priekšstāvjiem Padomju Savienībā un Vācijā saimniecības lietās. 09.01.1925.–29.12.1925. LNA-LVVA, 3602–1–170.

- Sarakste ar buržuāziskās Latvijas kara priekšstāvi Polijā un Rumānijā, 11.01.1927.–16.12.1927. LNA-LVVA, 3602–1–181.
- Sarakste ar buržuāziskās Latvijas kara priekšstāvi Polijā un Rumānijā, 03.01.1929.–06.09.1929. LNA-LVVA, 3602–1–183.
- Sarakste par virsnieku komandēšanu uz ārzemēm militārās izglītības turpināšanai, speciālu zināšanu iegūšanai, jaunbūvējamo kuģu, lielgabalu, municijas un zemūdeņu pieņemšanai u. c., 01.03.1926.–29.12.1926. LNA-LVVA, 3602–1–158.
- Sarakste par virsnieku komandēšanu uz ārzemēm militārās izglītības turpināšanai, speciālu zināšanu iegūšanai u. c., 03.01.1925.–31.12.1925. LNA-LVVA, 3601–1–157.
- Sarakste par virsnieku komandēšanu uz ārzemēm militārās izglītības turpināšanai, speciālu zināšanu iegūšanai u. c., 05.01.1928.–15.12.1928. LNA-LVVA, 3602–1–160.
- Slepenas ziņas par štāba skaitlisko sastāvu, štāba virsnieku saraksti, 03.12.1925.–02.12.1927. LNA-LVVA, 3602–1–38.

LITERATŪRA

- Andersons, E., 1983. *Latvijas bruņotie spēki un to priekšvēsture*. Toronto: Daugavas Vanagi.
- Bērziņš, V., Jēkabsons Ē., red., 2003. *20. gadsimta Latvijas vēsture*. 2. sēj.: *Neatkarīgā valsts 1918–1940*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds, 482–498.
- Bērziņš, V., Bambals, A., 1991. *Latvijas armija*. Rīga: Zinātne.
- Kalējs, A., Plensners, A., 1929. *Mūsu armija tapšanā, valsts izcīnīšanā un tagadējās sasniegumos*. Rīga: Golts un Jurjāns.
- Rozenšteins, H., 1940. *Latvijas armija 20. gados*. Rīga: Armijas štāba Apmācības daļa.
- Unāms, Ž., 1936. *Trīs brīvības cīņu vadoņi: Kalpaks – Balodis – Radziņš*. Rīga: Valters un Rapa.

HEADQUARTERS OF THE COMMANDER OF THE LATVIAN ARMY, OPERATIONS UNIT: EXAMPLES OF ACTIVITIES OF LATVIAN MILITARY STAFF ABROAD (1924–1929)

DEMURS HAREBOVS

BA in History, MA student at University of Latvia, main archivist
at the Division of Documents Accessibility and Use,
Latvian National Archives, Latvian State History Archives
E-mail: dh16020@edu.lu.lv

ABSTRACT

The goal of the article is to provide insight into the activities of Latvian military staff in foreign countries, which were organized through the Operations Unit of the Headquarters of the Commander of the Latvian Army. This article examines specific mission types pertaining to military education, armament acquisition, as well as the specific duties of military attachés. Research into relevant sources revealed that these missions were organized with the goal of diversifying the knowledge of Latvian military staff through studies of foreign military doctrines, gaining a better understanding of the abilities of potential allies, as well as examining and acquiring new armaments from the more militarily advanced states of Europe. At the same time, military attachés worked towards cooperation and communication with armed forces in neighbouring countries, provided reconnaissance on them, and organized the exchange of war materiel.

Keywords: Headquarters of the Commander of the Latvian Army, Operations Unit, missions, military attachés, army, military history.

SUMMARY

This article examines specific aspects pertaining to the activities of the Operations Unit, which concern missions abroad, along with the work of military attachés. To improve the overall combat ability of the Latvian Army at a time of military budget cuts, the Operations Unit organized missions for soldiers and officers to study abroad in some of the best military academies and schools in Europe, with the goal of maximizing the ability of the small Latvian Army. At the same time, the unit also facilitated missions for the acquisition of new weaponry, as well as improving skills related to the use of different systems, tools and maintenance of existing weaponry. The other major part of activities by the Operations Unit was working with

military attachés. Latvian officers were stationed in neighbouring countries, such as Estonia, Finland, Poland, Romania, with a limited presence in Lithuania, USSR and Germany. Their duties comprised maintaining communication between Latvian and foreign armies, gathering intelligence on them, facilitating exchanges of manuals, equipment and other relevant items, attending important events, and so on. They were also the highest ranking officers for Latvian nationals in their respective countries, and it was their duty to execute any orders related to these Latvians, mainly during war time.

Overall, the work of the Operations Unit can be perceived as successful, with the Latvian Army gaining highly educated officers, skilled specialists and improved armaments within its limited budget. At the same time, Latvian military attachés worked to foster positive relationships with neighbouring countries, which could be considered as possible allies against the Soviet Union.